

שמואל ערפלי

המצפן השבטי

פרק 1

ראשית

בשנת 912 לספירה, עוד בטרם חגג את יום הולדתו ה־22, הוכתר עבד א־רחמן השלישי כאמיר קורדובה. תקופת שלטונו נמשכה כ־50 שנה (עד ליומו האחרון) ובמהלכה נחל ניצחונות רבים בשדה־הקרב, הרחיב את שטחה של ממלכתו וביצר את מעמדה ככוח הפוליטי הדומיננטי בחצי האי האיברי. תחת הנהגתו זכתה קורדובה לתקופה של שגשוג כלכלי, תנופת בניה ולפריחתן של האמנויות והמדע, והפכה למרכז התרבותי החשוב ביותר בעולם המערבי של סוף האלף הראשון. בימי חייו נודע עבד א־רחמן השלישי כשליט נערץ ורב־כוח אשר ראה ברכה בעמלו, הגשים את כל שאיפותיו וטעם מכל מה שהיה לחיים להציע לבן־אנוש. למרות זאת, סמוך למותו, ערך הח'ליף המהולל חשבון־נפש אחרון, וכה אמר:

"כבר יותר מ־50 שנה שיושב אני על כס השלטון וידעתי תקופות של ניצחונות ושל שלום. נתיני אוהבים אותי, אויבי יראים ממני ובני בריתי רוכשים לי כבוד. עושר ותארים, כוח ותענוגות היו מנת־חלקי, ונראה שלא חסרתי דבר בעולם הזה שהיה בו בכדי לתרום לאושרי. בחיי אלו ספרתי בקפדנות את מניין ימי האושר האמיתי והטהור להם זכיתי: מניין זה הסתכם ב־14 ימים."

חיים של ייאוש נוח

יותר מאלף שנים חלפו מזמן שנשא עבד א־רחמן השלישי את דבריו, ועל אף שהחברה האנושית (ובמיוחד זו המערבית) עשתה מאז כברת־דרך ארוכה, עוקצן של מילותיו עדיין לא קהה: גם בימינו, כבזמנו, נאלצים בני־האדם - נשיאים כפשוטי־עם, עשירים כאביונים - להסתפק בחייהם במנת־אושר דלה למדי.

ההכרה שמינון האושר לו זוכים בני-אנוש בחייהם קצוב במשורה, מלווה את חברות האדם משחר הציביליזציה. הדתות הממוסדות, תנועות וכתות, מורים רוחניים, הוגי דעות, מלומדים, פילוסופים, סופרים ומשוררים ניסו את כוחם במהלך אלפי השנים האחרונות בפתרון חידת האושר האנושי - וכשלו. כך, למשל, מבטיחות היהדות הנצרות והאיסלם למאמיניהן אושר עילאי ונצחי כגמול על קיום קפדני של מצוות הדת - אך בחיי העולם הבא בלבד. בעולם הזה עליהם למלא באדיקות אחר "רצון האל", לחרוק שיניים ולקוות לטוב. הבודהיזם, מצידו, יוצא מראש מנקודת הנחה ש"החיים הם סבל" ולפיכך על האדם הבודד להקדיש את זמנו לתרגול מעשי ויומיומי בכדי להשתחרר מסבלו הקיומי ולהגיע למצב של אושר מתמשך.

היבטים רבים בחיינו עברו שדרוג משמעותי מאז ימיו של עבד א-רחמן השלישי. ב־250 השנה האחרונות השכילו המדע והטכנולוגיה לרתום משאבי טבע אדירים לתועלתו של האדם (פחם, נפט, גז, אנרגיה סולארית, ועוד) ולשפר פי כמה את בריאותו, תוחלת החיים שלו, רמת חייו ונוחותם. הישגים יפים נרשמו גם בהיבטים חברתיים ומוסריים שונים: צמצום ניכר בפערים המעמדיים, הכרה בזכויות הפרט, שוויון זכויות לנשים, דאגה לרווחתם של ילדים, ועוד. המהפכה המדעית והקידמה שהביאה עמה, טמנו בחובם הבטחה לחיים נוחים, טובים ומאושרים יותר עבור בני-האדם. השיפורים הדרמטיים ברמת-החיים ואיכותם במהלך המאה ה־20 הביאו רבים להאמין שהמין האנושי קרוב מאי-פעם להגשים את החזון האוטופי של עושר ואושר לכל, ושמצבנו הקולקטיבי מעולם לא היה טוב יותר. אך למציאות, כידוע, היו תכניות אחרות. למרות התמורות הדרמטיות ברמת ואיכות החיים לא נרשמה פריצת-דרך משמעותית בכל הנוגע לשיפור רמת האושר של בני-האדם בעת המודרנית. החידה העתיקה נותרה בלתי פתורה: מדוע איננו מאושרים? הרי זוכים אנו לגג נאה מעל ראשנו, לאוכל וביגוד בשפע, לבריאות טובה וחיים ארוכים, לשלל חפצים ההופכים את החיים לנוחים ומעניינים ולמגוון עצום של אפשרויות לבילוי זמננו הפנוי. אך למרות כל השפע שנפל בחלקנו חיינו עדיין רוויים בריקנות, תסכול, שעמום, ייאוש ודיכאון, ורגעי האושר הטהור נותרו חמקמקים ונדירים.

במאה השנים האחרונות הצטרפו גם אנשי המדע אל שורות ההוגים, התיאולוגים, הסופרים והמשוררים התרים אחר אושרנו הנעלם, אולם לרוע המזל

לא עלה אף בידם לפזר את המסתורין האופף את מוצאותינו. כיוון חקירה מדעי זה - החותר להבנה יסודית של סוגיית (חוסר) האושר האנושי - הגיע בשנים האחרונות למבוי סתום, כך נראה, ואת מקומו תפסה הגישה הגורסת שרמת האושר הנחזית בדור הנוכחי היא המרב לו יכול בן-אנוש ממוצע לצפות. (וזאת על סמך ההנחה שלאבולוציה אין כל צורך מיוחד שנהיה מאושרים: די לה בכך שנשרוד פרק זמן מספיק בכדי להעמיד אחרינו צאצאים). בכך, למעשה, מודה המדע במובלע בכישלונו לפצח את חידת האושר האנושי ומספק לגיטימציה להפניית עיקר המאמץ לסלילתן של דרכים עוקפות סביב סלע עצום זה המוטל לפתחו (למשל, באמצעות פיתוחם של תרכיבים כימיקליים וביולוגיים האמורים "להזריק אושר" היישר לגופנו). כך, לא נותר לבני-האדם, כמדומה, אלא להסתפק בייאוש התת-קליני הישן והמוכר, ולהתנחם בעובדה שבמאה השנים האחרונות הוא הפך - ללא צל של ספק - ל"יותר נוח".

אבל רגע, רגע... לא כל-כך מהר.

לפני שאנו משלימים עם מר גורלנו ומסתפקים בחיים של "ייאוש נוח", מוטב, אולי, לעצור לרגע ולשאול:

מדוע בעצם איננו מאושרים?

וגם

האם אכן הועידה האבולוציה למין האנושי מנת אושר כה זעומה?

לשאלות אלו, כפי שנראה בהמשך, ישנן תשובות.

תשובות פשוטות, בהירות ורציונליות.

תשובות טובות.

...ואולם בכדי למצוא אותן עלינו להרחיק אל מעבר לקצה-העולם.

אל מעבר לקצה העולם

בעת העתיקה רווחה בקרב המלומדים הדעה שהעולם הוא מעין דיסק שטוח

ושהספן האמיץ שירחיק אל מעבר לקצהו ייפול עם ספינתו היישר אל מותו. תפיסת "העולם השטוח" עיצבה את תודעתו של האדם, סימנה את גבולותיו הגיאוגרפיים של עולמו וריסנה במידת-מה את יצר ההרפתקנות הטבוע בו - אף אחד, כמובן, לא חפץ להיות הראשון ליפול מקצה העולם.

בדומה לאמונתם של קדמונינו בהיותה של הארץ שטוחה כדיסקית, גם אנו, אנשי העת המודרנית, מחזיקים במערך של השקפות (או אמונות) שעל פיהן נקבעים גבולות התודעה שלנו ולאורן אנו מנהלים את חיינו. תרבותנו המתקדמת, האוצרת את חוכמת הדורות כולם, אמורה לספק לנו תשובות לשאלות היסודיות של הקיום, אך באופן מתמיה-משהו אין ביכולתה לענות על העיקרית שבהן: מהי הדרך הנכונה לחיות חיים מאושרים? כפי שהוזכר קודם, סוגיה זו העסיקה את טובי המוחות של האנושות לאורך אלפי שנים והכישלון למצוא לה תשובה הולמת במשך זמן כה רב מעיד, כך נראה, על בעיה שהינה בלתי פתירה במסגרת תבניות המחשבה המקובלות בתרבותנו. על כן, אם אין אנו מקבלים את ההנחה ש"האדם לסבל יולד", עלינו לצאת ולחפש את אושרנו האבוד מעבר לגבולותיה של תרבותנו. עלינו להרחיק אל מעבר לקצה-עולמה ולבחון כיצד חיו בני-האדם ועד כמה היו מאושרים בטרם אימץ לו המין האנושי את דרך חייו הנוכחית. "קצה העולם", בהקשר זה, אינו משורטט כקו גבול על גבי מפה גיאוגרפית כבעת העתיקה, אלא הוא מיוצג על ידי אותה נקודה על ציר הזמן הכרונולוגי המציינת עבורנו את הקו המפריד בין "אנחנו" (האדם המודרני) ו"הם" (האדם הקדמון). קו תיחום תרבותי זה חופף, פחות או יותר, את מועד לידתה של דרך החיים אותה אנו מכנים בשם "ציביליזציה".

דמיינו, אם כן, שאנו יוצאים למסע אחורה בזמן בניסיון לאתר את התרבות האנושית שקדמה לציביליזציה ולהתוודע אל מאפייניה. מכונת-הזמן שלנו מפליגה אל העבר ואנחנו עוצרים מפעם לפעם בנקודת ציון שונות בהיסטוריה האנושית, מדוממים את המנוע, פותחים את האשנב ומציצים החוצה: מי הם אותם אנשים המתהלכים שם בחוץ? אם אלו איכרים, רועים, סוחרים, חיילים, גובי מס, פקידים, כוהנים ושליטים - ברי לנו שנחתנו בחיקה המוכר של הציביליזציה. אם אין אנו מצליחים לזהות ולו אחד מאותם בני-אדם כאיכר, רועה, גובה מס, וכו' - נחתנו בצידה "האחר" של ההיסטוריה והאנשים הנגלים לנו מהאשנב הינם מה שבימים עברו נהוג היה לכנותו בשם "ברברים" (או,

במינוח עדכני יותר: ציידים־לקטים)¹. הגענו ליעדנו.

תהום תרבותית פעורה בינינו, אנשי הציביליזציה, ובין אותם ציידים־לקטים קדמונים. בעוד אנו מנסים לשלוט בטבע, לרסן את הפכפכותו וגחמותו, לאכופך עליו את רצוננו ולרתום לתועלתנו את עוצמתו - ציידים־לקטים חיים עמו מתוך הרמוניה ומוקירים לו תודה על מתנותיו הנדיבות. בעוד אנו רואים עצמנו כתכלית הבריאה ואדוני הארץ - הם רואים עצמם כמיין אחד בלבד מתוך מגוון רחב ורב של מיני בעלי־חיים וצמחים הנוטלים חלק במעגל החיים. בעוד אנו מקדישים שנים לבניית ערים בצורות, ממגורות ענק, מגדלים הנוגעים בשמיים ומפעלי השקיה עצומים - הם נעים ונדים, חיים מהיד אל הפה ולנים תחת מחסה ענפים ארעי שנבנה בתוך שעה או שעתיים.

לנוכח ההבדלים התהומיים באורח החיים ובתפיסת העולם אין זה כה מפתיע שבני הציביליזציה לדורותיהם מעולם לא ראו בציידים־לקטים בני־אדם כמותם. לדידם, אותם פראים חסרי־תרבות חיים באורח נחות ומבזה המזכיר במידה רבה את אורח חייהם של שימפנזים או בבונים, ועל כן אין הם ראויים להיחשב כבני־אדם ממש, אלא, לכל היותר, כמעין קרובי משפחה נחשלים שבדומה לבבונים או לשימפנזים לעולם לא יזכו בהזמנה לאירועים משפחתיים. ואכן, לאורך מרבית השנים ההיסטוריה זכו הציידים־לקטים ליחס המשלב התנשאות, זלזול והתעלמות בוטה מצד תרבויות הציביליזציה. רק ב־150 השנה האחרונות, עם כינונה של האנתרופולוגיה כתחום אקדמאי מחקרי (ובעקבותיה גם הופעתם של תחומי מחקר רלוונטיים נוספים) החלה להשתנות מגמה זו. אך למרות העניין הגובר בחוגים אקדמיים בתרבויות הציידים־לקטים וההכרה ההולכת וגדלה בהיותן צוהר פוטנציאלי אל עברו הרחוק של המין האנושי, נראה שהשפעתן על השיח התרבותי המודרני עדיין זניחה למדי. ידיעות חדשותיות בדבר גילויים ארכיאולוגיים או אנתרופולוגיים השופכים אור על מוצאנו מופיעות לעיתים בכלי התקשורת - אך על פי רוב אינן מעוררות עניין ציבורי רב. בדומה לאנקדוטות מדעיות באשר לאורח חייהם של פילים או פרפרים, נאמר, אין בידי פיסות המידע הנאספות על אבותינו הקדמונים (או על ציידים־לקטים בני זמננו) בכדי לשנות דבר־מה מהותי באופן בו אנו חושבים על עצמנו או בדרך בה אנו

¹ כמובן, אפשרות נוספת היא שנחתנו בתקופת הביניים של ימי ראשית החקלאות, עוד בטרם קמה הציביליזציה.

בוחרים לנהל את חיינו. מה כבר יכולים בני התרבות המתקדמת של המאה ה-21 ללמוד מציידים פרימיטיביים שאורח חייהם עבר רק שינויים קלים במהלך 50,000 ואולי אף 250,000 השנה האחרונות?

תרבות אבודה

לפני חמישה או שישה מיליון שנים, בעקבות שינויים אקלימיים שהביאו לצמצום משמעותי בשטחם של יערות הגשם של מרכז אפריקה, ירדו אבות אבותינו מהעצים והחלו לנוע במישורי הסוואנות בחיפוש אחר מזון. הג'ונגלים בהם שגשגו במשך מיליוני שנה הפכו בהדרגה ליערות ואחר-כך לערבות דלילות עצים, ואבותינו הקדמונים - שיש להניח שדמו דמיון רב לשימפנזים של היום - נאלצו למצוא להם דרך חיים חדשה. מרחבי הסוואנה הציבו אתגרים קיומיים שונים בתכלית מאלו להם היו מורגלים שוכני-העצים לשעבר, וחייבו אותם לערוך התאמות ניכרות במבנה גופם ואורח חייהם (בזמן שאחיהם השימפנזים שנתרו ביערות הגשם לא נדרשו להשתנות כיוון שסביבת המחיה שלהם נשארה יציבה יחסית). במהלך מיליוני השנים הבאות פעלה הברירה הטבעית לשיפור מתמיד בהתאמתם של אותם קופי-אדם לסביבת מחייתם החדשה - מעבר להליכה על שתיים, גידול בנפח המוח, שינויים במערכת העיכול, איבוד מרבית שיער הגוף, ועוד - ולפני כ-2.5 מיליון שנה הופיע לראשונה המין שלנו: הומו (אדם). מאז שהופיעו לראשונה על במת ההיסטוריה ועד לפני כ-10,000 שנה התקיימו אבותינו מציד וליקוט, כשהם משכללים אט-אט את יכולותיהם לשרוד בסביבות אקולוגיות מגוונות. את הידע שרכשו ואת ניסיונם המצטבר העבירו הלאה לצאצאיהם, וכך נרקמה לה, פיסה אחר פיסה, תרבות עשירה ומורכבת שהשכילה לשלב בצורה אופטימלית בין כישוריהם המולדים ובין משאבי הסביבה בה פעלו וחיו.

...ואת התרבות העתיקה והמצליחה הזו, שלוטשה בהתמדה ובעקשנות בידי מאה אלף דורות אנושיים ואשר תאמה את יכולותיו וצרכיו של המין שלנו ככפפה ליד, הטיל האדם מאחורי גוו ככלי ריק עת צעד כסומא (או החליק בלא דעת במורד המדרון) אל עבר העולם החדש והאמיץ שהמתין לו מעבר לפינה. החקלאות, אמצעי המחיה העיקרי עליו נסמך עתה האדם, נדרשה למערכת כללים חברתיים שונה מאוד מזו שעליה הושתתו חברות הצייד והליקוט שהולידו

אותה. כך, בהרף-עין אבולוציוני של אלפי שנים בודדות, קמה לה תרבות חדשה שתפסה בהדרגה את מקומה של קודמתה, עד שלבסוף העלימה אותה כמעט לגמרי.

בדברי ימיה של האנושות מציין תהליך זה את קו השבר התרבותי בו החל להיווצר הפער המטריד - המלווה אותנו עד עצם היום הזה - בין הדרך בה אנו חיים את חיינו ובין הצורך שלנו לחיות באופן שתואם את מורשתנו הקדומה. בעוד שסביבת מחייתם ואורח חייהם של בני-האדם עברו שינויים מפליגים במרוצת אלפי השנים האחרונות, נותרו צרכיהם הפיזיולוגיים והמנטאליים כמעט ללא שינוי, תואמים את אורח החיים הקדום של ציד וליקוט. תודעתם וגופם של בני-האדם, שהתפתחו במשך מאות אלפי שנים בכדי לענות על האתגרים שהציבה בפניהם דרך חייהם הייחודית כציידים-לקטים, נאלצו עתה להתמודד עם מערכת דרישות חדשה אותה הכתיבה להם התרבות החקלאית, ושאליה היו ערוכים רק באופן חלקי. פערים אלו הוסיפו והתרחבו, כך נראה, ככל שהפך אורח חיינו ל"מתקדם" ומודרני יותר.

בחזרה – לעתיד

משזנח האדם מאחוריו את דרך החיים המסורתית של ציד וליקוט והפך עובד אדמתו, עשה מבלי משים את הצעד הראשון בנתיב שיוביל אותו אל הציביליזציה ואל חיים שאינם תלויים עוד בחסדי שמיים. כל עוד חי האדם "בתוך" הטבע ובחסדו לא עמדו ברירות רבות בפניו - היה עליו ללכת בנתיב הצר-יחסית שהתוו לו אילוציה של הסביבה בה חי. עם המעבר לחקלאות, החל האדם להשיל בהדרגה את המגבלות שהושתו עליו, ועתה יכול היה לבחור את נתיבו מתוך מגוון גדל והולך של אפשרויות. מאז, צועד הוא בנחישות קדימה, מפלס את דרכו ללא מפה או מצפן, נדחף הלאה והלאה בנתיב האקראי שבחר לו גורלו.

לאן הוא צועד? איש אינו יודע.

להיכן מוטב לו שיצעד? גם זאת אין איש יודע.

כיצד יוכל לברר לעצמו לאן רצוי לו שיצעד? אף לכך אין תשובה.

יש יותר מקורטוב של אירוניה בכך שדווקא המין האנושי - בן האלים, מושל הפלנטה - הינו המין היחיד בממלכת החי שאינו יודע כיצד עליו לחיות. תרבותנו

מתקשה לספק לנו תשובות ברורות על שאלות יסודיות החיוניות לאושרנו: כיצד לגדל תינוק רגוע, כיצד לחצות בשלום את מימיו הסוערים של גיל ההתבגרות, לכמה "משפחתיות" זקוקים אנו בחיינו, ושאלות רבות כמותן. הניסיון למצוא תשובות לשאלות אלו במסגרת התרבות בה אנו חיים נידון מראש לכישלון (ואלפי שנים של מאמצים עקרים יעידו על כך). התשובות, כך נראה, נמצאות במקום אחר. בכדי להבין מי אנחנו באמת, מהן הציפיות הטבועות בנו ולאן צריכה להוביל אותנו דרכנו - עלינו לצאת אל מחוץ לתחום השפעתה של תרבותנו ולמצוא את הוראות ההפעלה המקוריות של המין שלנו, אלו שעל פיהן חיינו בטרם הפכנו לחקלאים, סוחרים, סוכני ביטוח ומהנדסי תוכנה.

למרבה המזל, הוראות ההפעלה העתיקות של המין האנושי זמינות לנו במידה רבה. אין אנו נדרשים להסתמך אך ורק על עדויות עקיפות ואילמות (כגון שבירי כלים או חלקי עצמות) בכדי ללמוד על האופן בו חיו אבותינו. עומדות לרשותנו שפע של עדויות אנתרופולוגיות המתארות את תרבויותיהם של עשרות שבטי ציידים-לקטים ששרדו עד המאה ה-20 (וחלקם עד המאה ה-21). אורח חייהם של אותם שבטים דומה (אם לא זהה) לאורח החיים המסורתי של אבותינו הקדמונים וכך מתאפשרת לנו הצצה יקרת-ערך אל מורשתנו האבודה.

מה, אם כן, יכולים אנו, בני התרבות המערבית של המאה ה-21, ללמוד מבני שבטים המתרוצצים ערומים-למחצה בג'ונגלים ובסוואנות, רודפים אחרי חיות-בר, מלקטים צמחים למאכל, ובאופן כללי חיים מהיד אל הפה? האם תרבותנו המתקדמת - זו שהמציאה את המדע והטכנולוגיה המודרניים, רתמה לשימושה של האנושות משאבי אנרגיה עצומים, שיפרה לאין ערוך את רמת החיים של האדם הממוצע ואת בריאותו, ייסדה את ההומניזם, ביססה את הדמוקרטיה ושלחה בני-אדם אל החלל - עשויה להפיק תועלת מעשית מתרבותם של אותם אנשים קדמונים שחיהם, כך אנחנו "יודעים" עוד מימי תומאס הובס, היו "רעים, אכזריים וקצרים"?

מסתבר שכן. והרבה.

המחקר האנתרופולוגי של המאה ה-20 חשף עובדות מפתיעות ביותר לגבי אורח חייהם של ציידים-לקטים. חייהם, כמסתבר, אינם כה קצרים, ובהחלט אינם רעים או אכזריים. אך חשוב מכך - תרבויות הציידים-לקטים השכילו לפתור באורח אלגנטי כמה אתגרים קיומיים שהתרבות המערבית המודרנית מתקשה למצוא להם תשובה הולמת עד עצם היום הזה (והציביליזציות שקדמו

לה - על אחת כמה וכמה). הרשימה כוללת (בין השאר): חיים ברי-קיימא, חברה חופשית, שוויונית ונטולת מעמדות (לרבות מעמד שוויוני לנשים), חיי משפחה מספקים, גידול ילדים חופשיים ושמחים, תחושת שייכות ותמיכה קהילתית, ועוד כהנה וכהנה - וכל אלו מסתכמים לידי חיים מאושרים ומספקים עבור כל בני הקהילה. בנוסף, רעות חולות המאפיינות את תרבויות האדם באלפי השנים האחרונות - עוני, דיכוי, בדידות, דכאון מתמשך, התאבדויות בקרב צעירים - אינן מוכרות כלל בחברות ציידים-לקטים.

חשוב לומר: אין באפשרותנו, ואין אנו צריכים, לשוב ולחיות כציידים-לקטים. עם זאת, כפי שנראה בהמשך הספר, יש ביכולתנו ללמוד רבות על עצמנו, על אושרנו ועל הדרך הנכונה לחיות את חיינו מתוך בחינה מעמיקה של אורח חייהם ותרבותם.

מבנה הספר

חלקו הראשון של הספר יספר את סיפורם של הציידים-לקטים, תוך התמקדות בהיבטים המשותפים לתרבויותיהם השונות. בנוסף, יעסוק חלק זה גם בשאלות מעניינות אחרות הנוגעות לחייהם: מה הביא להיעלמם? האם ויתרו על אורח חייהם מרצון? מה מבדיל את תרבותם מתרבויותיהן של חברות שבטיות המתבססות על חקלאות? מדוע נזנחה תרבותם ונשכחה לאחר המעבר לחקלאות ועליית הציביליזציה? היכן נותרו עדיין שבטי ציידים-לקטים במאה ה-21?

חלקו השני של הספר יבחן היבטים שונים של החיים המודרניים - גידול תינוקות, היחס לפעוטות, קשיי גיל ההתבגרות, מציאת זוגיות, תפקיד המשפחה, היחס לעבודה וקריירה, ועוד - אל מול האופן בו הם באים לידי ביטוי בחברות ציידים-לקטים. החיים המודרניים, כפי שחש על בשרו כל אחד מאתנו, מציבים אתגרים לא-פשוטים בכל אחד מתחומים אלו (ותחומים אחרים בהם נעסוק). בחינת האופן בו מתמודדות תרבויות הציידים-לקטים עם אתגרים אנושיים אוניברסליים אלו מגיבה תובנות מקוריות ורבות-ערך המאירות ומבארות את הסיבות לקשיים שאנו חווים, ולעיתים, אף מתוות דרך מעשית ליישובם.